

вати достатньо широкі галузі застосування набутих результатів: під час викладання на філологічних факультетах навчальних закладів вищої освіти; при проведенні факультативного курсу з української мови; у культурно-просвітній роботі.

Подальше дослідження проблеми можливе шляхом поглибленого всебічного вивчення наукових текстів компаративістів XIX ст. – 30-х рр. XX ст. і відповідної інтерпретації конкретного історико-мовного матеріалу. У цьому ми вбачаємо перспективи подальших розвідок.

DOI: 10.51587/9798-9895-14663-2024-119-29-34

КОРБОЗЕРОВА Ніна Миколаївна,
д-р філол. наук, професор,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
ORCID ID: 0000-0001-6045-669X
Україна

ВІД СТАРОІСПАНСЬКОЇ ДО СУЧАСНОЇ МОДЕЛІ РЕЧЕННЯ

Сучасна іспанська мова являє собою самодостатню, структуровану, внутрішньо самоорганізовану, синергетичну систему. Еволюція мови відбувалася за певними законами кількісних накопичень та якісних стрибків, відповідності форми змісту, конфлікту між надлишковістю та економією, від спрощених форм до складних та навпаки від надмірно ускладнених до більш спрощених¹.

Важливими тенденціями в еволюції структурної моделі складнопідрядного речення в іспанській мові є розвиток системи сполучників, корелятивів, релятивів та постійна взаємодія його компонентів, що вплинуло на остаточне формування у XVI–XVII ст. сталої форми цього синтаксичного типу². Формування речення відбувалося під впливом таких двох протилежних динамічних процесів, як економія та надмірність у мовних засобах, відповід-

1 Menéndez Pidal, Ramón. History of the Spanish language. webs.ucm.es/info/circulo/no24/pidal.htm; Lapesa, Rafael. History of the Spanish Language. URL : <https://filologiaunpl.files.wordpress.com/.../rafael-lapesa-hist...>; Seco, Rafael. Manual of the Spanish Grammar. URL : https://www.academia.edu/.../manuala_de_gramatica_espanol...

2 Korbozerova, N.M. 1990. Semantics, Structure and Evolution of the Complex Subordinate Sentences in the Sanish Language. Diss. ... Doctor of Philological Science. Kyiv. 456 p.

ність форми змісту, а також під впливом історично змінюваного логічного уявлення іспанців про об'єктивний світ.

Розвиток сполучникового зв'язку був обумовленим внутрішньомовними факторами розмежуванням їхніх варіантних та синонімічних форм у XII–XV ст. (са, свето тощо) та поступовим їхнім зникненням. Навпаки первинні латинські сполучники *quando*, *si* та деякі інші виявилися в іспанській мові історично стійкими і зберігалися протягом тривалого періоду впритул до сьогодення. У XIV–XV ст. можна спостерігати кардинальні зсуви у системі сполучникового зв'язку, а у XVI–XVII ст. – повільні зсуви. Переважно відбувалася спеціалізація сполучників та сполучникових слів. У період становлення іспанської національної мови з ужитку вийшла велика кількість сполучників (*adiesso que*, *enantes que*, *fueras a tanto* та деякі інші). Навпаки з'явилася ціла серія нових сполучників або розвинулися нові значення у сполучниках, які вже існували та широко використовувалися у мові (*visto que*, *supuesto que* та деяких інших).

Система кореляції у структурі складнопідрядного речення збереглася як продуктивна система. Виняток складають кореляти типу *atal* та кореляти у головній частині складнопідрядних об'єктних та адвербіальних типах речень вже на початку ранньоіспанського періоду, що свідчить про розпочатий процес кон'юнкціоналізації сполучників. Втрата великої кількості корелятивів неминуче приводить до розвитку фразеологізованих сполучень та нових складних форм сполучників, типу *a fin de que*, *con el objeto de que*.

Співвідношення модально-часового плану предикативних компонентів у структурі речення починає поліпшуватися у староіспанський період, проте найбільш потужного розвитку воно зазнає лише у XVI–XVII ст., коли відбулося становлення національної мови Іспанії.

У XIII ст. спостерігається потужний екстралінгвальний вплив арабської мови на іспанську мову, а саме, паратаксичний поліном стає найважливішим структурним елементом синтаксису мови, натомість у XVI ст. відбувся зворотній процес латинізації під впливом італійської мови, у XVIII ст. під впливом французької мови спостерігається процес зростання надлишковості та ускладнення структури речення, а у XIX–XX ст. іспанське складнопідрядне речення переживає процес економії мовних ресурсів та спрощення моделі.

Об'єктне складнопідрядне речення в іспанській мові XII–XIII ст. – це досить сформований тип у цей період. Він побудований дієслівним

центром підпорядкування, типу *decir*, корелятами, типу *lo*, сполучниками та релятами, типу *que*. Порівняно з іншими типами складнопідрядних речень, об'єктне складнопідрядне речення в іспанській мові характеризується найбільшою стабільністю своєї семантичної та формальної структури. Процес поліпшення та уточнення засобів зв'язку між головним та підрядним реченнями проходив доволі повільно, без вирішальних стрибків, без кількісних накопичень та значних якісних перетворень. Подальший процес становлення об'єктного складнопідрядного речення відбувався у трьох основних напрямках, а саме: за рахунок виходу з ужитку багатозначних сполучників та релятив та значного кількісного збільшення лексичного складу опорних дієслів у головному реченні. Ці процеси активні у XIV–XV ст., а завершальною фазою стали XVI–XVII ст., який слід вважати остаточним моментом становлення зовнішньої та внутрішньої моделі об'єктного складнопідрядного речення в іспанській мові. Вирішальним фактором в еволюції об'єктного складнопідрядного речення в іспанській мові виявилось XIV ст., коли відбувався значний процес кількісних та якісних перетворень словникового складу, загалом його збагачення та зокрема групи прямоперехідних дієслів. Більша частина цих дієслів переосмислюється, а невелика частина виходить з ужитку, це стосується лексично недостатніх дієслів. На структурне оформлення моделі об'єктного складнопідрядного речення в іспанській мові у XIII ст. вплинуло значне зростання прямоперехідних дієслів. З іншого боку, у XVI–XVII ст. в іспанській мові скоротилася група об'єктних складнопідрядних речень з корелятивним типом розповсюдження.

В атрибутивних складнопідрядних реченнях на початкових періодах розвитку іспанської мови змістова та синтаксична підрядність має нечітке вираження, зовнішню формальну однотипність будови та обов'язкову контактну позицію номінативного центру підпорядкування з релятом. Починаючи із середньоіспанського періоду, відбувається інтенсивний відбір сполучникових засобів атрибутивного підпорядкування з метою конкретизації об'єму значень, що чітко спостерігається на прикладі релята *quien(es)*, який розпочинає широко використовуватися із XVII ст. Універсальність використання іспанського релята *que* з відносним значенням протягом всього періоду розвитку іспанської мови із XII ст. до XVIII ст. можна тлумачити широкою сферою його розповсюдження.

В еволюції структури складнопідрядних речень обставинної семантики в іспанській мові традиційно відбувається ряд тенденцій у засобах сполучникового зв'язку, модального плану та у позиційному розташуванні предикативних компонентів. Наявність в іспанській мові конструкцій з недостатньо чітким підрядним зв'язком свідчить про неухильний розвиток та поліпшення структури речення, яке остаточно відбулося у XVII ст. Підрядні сполучники кількісно зростали та якісно змінювалися. У першу чергу це стосується їхніх синкретичних значень, синонімічних та варіативних форм. Стосовно модальної та часової структури складнопідрядного речення, то вона тяжіє до мономодальності. Погодження часових планів у складнопідрядному реченні відрізняється більшою свободою у своїй будові, хоча воно регламентується з боку модальності речення. При цьому модально-часові кореляції більш варіативні у XII-XV ст.

Одним з переконливих факторів в еволюції складнопідрядного речення в іспанській мові є істотні зміни в його обсязі та конфігурації. Як відомо, структура іспанського речення походить від латинської моделі, проте, починаючи з XII-XIII ст., вона тимчасово різко змінюється під впливом арабської мови та набуває гротескних форм паратактичного полінома, перенавантаженого комплексами простих і складних речень, які скріплювалися у структурі макрополінома єднальним сполучником латинського походження *et* (згодом *e* та *y*). У XIX ст. відбулося перегруповання змістового центру у складному реченні, яке перетворилося на головну текстову одиницю. Хоча макрополіноми не зникли із синтаксичної системи іспанської мови та їхнє вживання залежить від стильових та жанрових особливостей авторського тексту.

Отже, у структурі складнопідрядного речення іспанської мови протягом XII-XXI ст. поступово розвивається відносна та абсолютна як автосемантия, так і синсемантия його предикативних компонентів, зміцнюється система кореляційного, реляційного, сполучникового зв'язку, що дозволяє стверджувати загалом про завершення формування та становлення цієї конструкції як самостійної одиниці синтаксису вже у XVII ст.